

شناخت کاربردهای مرابحه در نظام بانکداری

نویسنده : حمید رضا تاجیک، کارشناس ارشد حقوق خصوصی، رئیس شعبه خاتون آباد

در بخش پایانی مقاله شناخت کاربردهای مرابحه در نظام بانکداری، به مقوله کارت اعتباری مرابحه (کام) خواهیم پرداخت. پیش از معرفی کارت اعتباری مرابحه، نخست تعریفی از کارت اعتباری و انواع آنها ارائه کرده و پس از آن به مزایای کارت مرابحه در مقایسه با سایر مدل های کارت اعتباری می پردازیم. تعریف کارت اعتباری: کارت اعتباری، کارتی است که بانک یا مؤسسه مالی اعتباری برای متقاضیان صادر کرده و به دارنده آن امکان می دهد کالا و یا خدمتی را بدون پرداخت وجه نقد و حتی چک خریداری کرده و پس از آن بهای کالا یا خدمات را طی زمان معین به صادر کننده کارت پرداخت کند.

انواع کارتهای اعتباری

کارت اعتباری براساس بیع العینه: شیوه عملیاتی این مدل کارت اعتباری، به این صورت است که مشتری به بانک ناشر مراجعه کرده و تقاضای استفاده از کارت اعتباری می کند. آنگاه بانک دارایی معینی را که در تملیک خود دارد به صورت نسبه به مشتری می فروشد و بعد مشتری همان دارایی را به ارزش بهای تمام شده کالا به صورت نقد به بانک فروخته و بانک قیمت نقد دارایی را به حساب کارت اعتباری مشتری واریز می کند. البته بانک هنگام فروش کالا به مشتری، سود خود را در قیمت کالا لحاظ می کند، اما مشتری هنگام فروختن مجدد کالا به بانک آن را به قیمت منهای سود به بانک می فروشد. در انتها، بانک مجدداً مالک کالای خود می شود و مشتری نیز به وجوه نقد مورد تقاضای خود دست می یابد و می تواند آن را صرف نیازمندیهای خود کند.

کارت اعتباری براساس تورق: تورق، شباهت زیادی با بیع العینه دارد، با این تفاوت که به جای آنکه کالای فروخته شده به مشتری توسط بانک (به صورت قسطی)، مجدداً به وسیله بانک خریدار شود (به صورت نقدی)، یک واسطه به جای خریدار این عمل را انجام می دهد به معنای دیگر، به جای آنکه مشتری کالای خریداری شده را به بانک بفروشد، آن را به دلال فروخته و دلال کالا را به بانک می فروشد. در این عمل مشتری وجه نقد را به جای بانک از دلال می گیرد.

کارت اعتباری براساس قرارداد اجاره: این مدل کارت اعتباری بر مبنای قرارداد اجاره به شرط تملیک صورت می گیرد، به این شکل که با تقاضای مشتری از بانک، کارت اعتباری اجاره در اختیار وی قرار می گیرد و با بررسی های اعتباری و ظرفیت سنجی، مبلغ معینی شارژ می شود. سپس مشتری به فروشگاه های طرف قرارداد بانک مراجعه و در جایگاه وکیل بانک کالا را می خرد. آنگاه بانک کالای تملیک شده را با قرارداد اجاره به شرط تملیک به خود مشتری واگذار کرده و نقل و انتقال کالا به مشتری پس از پرداخت و تسویه وجه کالا صورت می گیرد.

کارت اعتباری براساس قرارداد قرض الحسنه: نحوه عمل در کارت قرض الحسنه به این شکل است که مشتری به بانک مراجعه کرده و تقاضای کارت اعتباری می کند. بانک نیز با توجه به بررسی های لازم (ظرفیت سنجی مشتری) کارت را صادر و تا سقف معینی آن را طبق قرارداد قرض الحسنه شارژ می کند. سپس مشتری به فروشگاه های طرف قرارداد بانک مراجعه کرده و کالا یا خدمات مورد نیاز خود را خریده و توسط کارت قرض الحسنه وجه آن را پرداخت می کند. با توجه به اینکه موجودی کارت متعلق به بانک است، دارنده کارت، بدهکار بانک صادر کننده کارت می شود. این مدل عملیاتی کارت در عین حال که ایراداتی از جمله محدود بودن منابع قرض الحسنه و عدم قابلیت تقسیم دارد، اما به دلیل سادگی انجام کار و عدم پرداخت سود توسط مشتری مورد تأیید بیشتر فقها است.

کارت اعتباری براساس عقد مرابحه: صدور کارت مرابحه صرفاً بر پایه قرارداد مرابحه بین بانک یا مؤسسه اعتباری و متقاضی مقدور است که به موجب آن بانک به وسیله کارت مرابحه، کالا و یا خدمت مورد تقاضای دارنده کارت را به صورت نقد از پذیرنده کارت خریداری و در قالب قرارداد مرابحه به مشتری واگذار می کند. مشتری (دارنده کارت) نیز متعهد می شود مطابق قرارداد، بدهی ناشی از خرید کالا و یا خدمت را به بانک بازپرداخت کرده و چنانچه دارنده کارت زودتر از سررسید پرداخت کند، مشمول تخفیفاتی خواهد شد. در میان کارتهای اعتباری، کارت اعتباری بیع العینه و تورق از نظر اسلام غیرشرعی بوده و کارت اعتباری اجاره و قرض الحسنه مورد تأیید اسلام است. بنابراین کارت اعتباری مرابحه در عین حال که مورد تأیید اسلام بوده و کاملاً با موازین اسلامی مطابقت دارد، به نوعی مکمل کارتهای اعتباری دیگر است. از مهم ترین مزایای کارت مرابحه نسبت به کارت قرض الحسنه، می توان به محدود بودن منابع قرض الحسنه شبکه بانکی کشور اشاره کرد که تاکنون آن گونه که شایسته است توسط بانکها و مؤسسات مالی اعتباری مورد استفاده قرار نگرفته است. اما از آنجا که منابع مورد نیاز برای کارت اعتباری مرابحه از محل سپرده های مدت دار بانک یا مؤسسه اعتباری تأمین می شود، مشکل کمبود منابع تخصیص یافته به این نوع کارتها نسبت به کارتهای قبلی وجود نخواهد داشت. از دیگر امتیازات کارت مرابحه نسبت به سایر کارتها، وسعت دامنه کاربرد آن در انواع کالاها و خدمات است.

یکی از عمده ترین مشکلات در صدور کارتهای اعتباری در بانکداری اسلامی، عدم قابلیت انطباق ابزارهای اعطای تسهیلات با نحوه پرداخت اعتبار در کارتهای اعتباری بوده که این مشکل در کارت اعتباری بر پایه عقد مرابحه رفع شده است. از دیگر تفاوت های کارت مرابحه در مقایسه با سایر کارتها که امتیاز ویژه ای به آن داده است، نحوه تسویه بدهی کارت است. به بیان دیگر، در کارت اعتباری مرابحه برخلاف سایر کارتها مشتری می تواند بدهی خود را تا پایان مهلت تنفس (بدون سود)، به صورت دفعی یا اقساطی و حتی در صورت اقساطی بودن پس از پرداخت قسمتی از اقساط کل، بدهی را بدون احتساب سود اقساط آینده تسویه کند.

سخن پایانی پژوهشگر: در سلسله مقالات مربوط به مرابحه تلاش کردم با قلم ناتوانم، مرابحه کاربردی را برای همکاران گرامی به صورت گام به گام بازگو کنم. امیدوارم مفید فایده واقع شده باشد. استادان محترم نیز راهنمایی های خود را در موضوعات آتی از اینجانب دریغ نکنند.